

חוברת זו מוקדשת לכבודו של
פרופסור יצחק ה. קלינגהופר
עם פרישתו מן ההוראה בפקולטה למשפטים

פרופ' יצחק ה. קלינגהופר פורש מן ההוראה בפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית עשרים שנה לאחר שהגיע אליה. זכיתי להשתתף במחזור התלמידים הראשון שלמד אצלו; לאחר מכן ניתנה לי ההזדמנות לסייע בידו בתפקידי ההוראה והמחקר שלו, ולעקוב אחר דרכו בכנסות ובתפקידים אחרים אשר מילא; ועכשיו, עם סיום פרק נוסף בחייו, אני רואה כבוד לעצמי לסקור את דרכו ולברך אותו בשם הפקולטה למשפטים ובשם תלמידי דיו ומוקיריו הרבים.

אותו פרק המתחיל עם עלייתו של פרופ' קלינגהופר לישראל, בשנת 1953, הוא סיפור מופלא של קליטה והצלחה. הוא הגיע לארץ, עם מטען עשיר של עבודה משפטית במדינות אחדות ובתחומים שונים, אך בלי הכלים ההכרחיים לתפקיד שקיבל על עצמו בפקולטה למשפטים: הוא לא ידע עברית, לא הכיר כלל את המשפט הישראלי, ואף לא למד

קודם לכן את יסודות המשפט האנגלי. כשהתייצב לאחר חודשים אחדים בלבד בפני כיתת התלמידים בפקולטה למשפטים, כדי לתת את השעור הראשון במשפט מינהלי, היה זה מפגש קשה בשבילו ומביך בשביל התלמידים. הוא טרם שלט בשפה כדי שיחה חופשית, אם כי כבר עלה בידו לכתוב בעצמו את הרצאותיו בעברית, ולקרוא אותן לאט לאט. אך די היה בשעורים הראשונים כדי לחשוף את סגולותיו וכשרו: עבודה קשה שאיפשרה לו ללמוד ולהשיג בזמן קצר את מה שהיה חסר לו כעולה חדש; יסודיות בלתי־רגילה שנטעה הרגשה שכל דבריו בדוקים ומוסמכים; שיטה וסדר בהצגת הדברים שעשתה אותם ברורים והגיוניים; ויחס חם ומבין לתלמידים, שעורר חיבה והערכה אליו ואל עיסוקו. צירוף מיוחד זה עמד לו לבסס במהירות את מעמדו בפקולטה, אף לרכוש לו חסידים של ממש בקרב התלמידים, ולהוציא את שמו לתהילה גם מחוץ לאוניברסיטה.

לא עברו אלא שנים מעטות מיום שעלה לישראל, ופרופ' קלינגהופר נבחר דיקן הפקולטה למשפטים. ומיד לאחר שסיים תפקיד זה, בשנת 1961, כשהוקמה המפלגה הליברלית, נתבקש להצטרף לרשימה ונבחר לכנסת החמישית. מאז ועד לפני זמן קצר, שילב את ההלכה והמעשה: מצד אחד המשיך בפקולטה למשפטים בהוראה ובמחקר של המשפט החוקתי והמשפט המינהלי, ומן הצד השני עסק בפעילות פוליטית ובמלאכת החקיקה בכנסת, כאשר שני התחומים משליכים זה על זה ומפרים זה את זה.

*

בכל עיסוקיו באה לידי ביטוי ההכשרה המשפטית, המגוונת להפליא, של פרופ' קלינגהופר. יליד גליציה בשנת 1905, למד באוניברסיטת וינה וקבל בה תואר דוקטור למדעי המדינה ולאחר מכן דוקטור למשפטים. שם היה מתלמידיו של פרופ' קלזן, ונעשה מקורב אליו ואל תורתו, אותה עשה בסיס לדרכו במשפט. כעשר שנים עבד בתפקיד מינהלי-משפטי בעיריית וינה ואז, ערב מלחמת העולם השנייה, החל בנדודיו. מוינה עבר לפריס, בה שהה ולמד זמן מה, ומשם בדרך נפתלת הגיע בזמן המלחמה לברזיל. כאן שימש עוזר מדעי לנציג ארה"ב בוועדה המשפטית הבינ-אמריקאית, ובתפקיד זה עסק בעיקר במשפט בינלאומי פומבי, ולאחר מכן היה יועץ משפטי של שגרירות אוסטרית בברזיל. אותה עת כבר היה שמו ידוע בעולם המשפט, בזכות ספרים ומאמרים רבים שכתב בלשונות אחדות, על נושאים שונים של מדע המדינה, המשפט החוקתי והמינהלי, ועוד. כשחיפשה הפקולטה למשפטים של האוניברסיטה העברית מורה למשפט מינהלי, הוליכו ההמלצות אל פרופ' קלינגהופר בברזיל, ומשם הוזמן ועלה לירושלים. כאן נשא לו אשה, הקים את ביתו והעמיד תלמידים.

*

כל מורה יש לו תלמידים הרבה. אך מעטים המורים המצליחים להעמיד אפילו קומץ של תלמידי דים. להעמיד תלמיד, פירושו של דבר לקרב אותו ולחבב עליו את המקצוע, להחדיר בו עיקרים של מחשבה ואמונה, ולהכשיר אותו להמשיך וללכת באותה דרך, עד שיאמר לעצמו ולאחרים: תלמידו של פלוני אני. פרופ' קלינגהופר זכה לכך. בין הרבים ששמעו שעורים מפיו נמצאו אחדים שבהשפעתו נתקרבו אל המשפט הציבורי, והם עוסקים בזה עד היום בתפקידים חשובים בשירות הציבור ואף במשק הפרטי, כשהם מזהים עצמם מבחינה מקצועית כתלמידי קלינגהופר.

*

קשה לבדוד את המרכיבים העושים אדם למורה שרוצים ללמוד ממנו וללכת בדרכו, ולא אנסה לעשות זאת, אלא אסתפק בהארה של צדדים אחדים שהרשימו אותי.

פרופ' קלינגהופר לא היה המורה הראשון למשפט מינהלי בישראל. הוא הצטרף לפקולטה למשפטים לאחר שהמקצוע היה חלק מתכנית הלימודים במשך שנתיים. אבל קשיי הקליטה הכבירים לא פיתו אותו להשתלב ולאמץ מה שכבר נעשה בתחום זה. הוא קיבל על עצמו לבנות את המקצוע מחדש, מן היסודות, בדרכו שלו. וכך, כשעוד היה עסוק בלימוד עברית, התחיל כותב את ספרו על המשפט המינהלי בישראל, בעברית כמובן: **משפט מינהלי**, חלק ראשון, הוצאת מפעל השכפול, תשי"ז. דומני שהוא היה הראשון מבין מורי הפקולטה שכתב ופרסם ספר לימוד (טקסטבוק בלע"ז) על המשפט בישראל. ספר קטן זה, שהינו בעצם רק מבוא למשפט המינהלי, עשוי כשהוא לעצמו לשמש כבואה לשיטתו של פרופ' קלינגהופר במשפט. פרופ' קלינגהופר אינו רואה במשפט מקצוע שמושי בלבד, אלא בעקבות פרופ' קלזן הוא

רואה אותו כמדע המסביר את המדינה, מוסדותיה ופעולותיהם. גישה זאת משפיעה, כמובן, על הדרך בה הוא עוסק במשפט המינהלי. בספרו הוא מקדיש הרבה תשומת-לב למיקומו של המשפט המינהלי וליחסיו עם גורמים שונים סביבו: היחסים עם המינהל הציבורי, מקורות המשפט המינהלי אחד לאחד, היחס בין משפט מינהלי ומשפט פרטי. גישה מדעית-אנליטית כזאת נראתה מרעננת ומעניינת בהשוואה לגישה הפרגמטית המציגה את ההלכות שנפסקו כמו חרוזים שהושחלו על חוט אחד בידי המקרה. היה זה נסיון נועז ומאלף לקרב את הגישה הקונטיננטלית אל המסורת האנגלית, על רקע המשפט המינהלי של ישראל וליצור מעין תרכובת ההופכת לחומר חדש.

הנה, לדוגמא, הפרק החמישי של הספר, העוסק בתורת האקט המינהלי. מיון האקט המינהלי לסוגים רבים, כפי שהוא מוצג בפרק זה, אינו מוכר למשפטן האנגלי, ואולי אף אינו מעניין אותו: מעשה ומחדל, אקטים משפטיים ואקטים פיזיים, החלטות ומעשי עזר, אקטים חד-פעמיים ופעולות רצופות, כל אלה מושגים שלא ימצאו כלל במפתח-העניינים של ספר אנגלי על המשפט המינהלי. אך כיוון שסדנא דארעא חד הוא, הרי למעשה הם נמצאים גם במשפט האנגלי וגם במשפט הישראלי, כמו יסודות כימיים שטרם נתגלו. בא פרופ' קלינגהופר ומוכיח בדוגמאות רבות שליקט ומצא בפסיקה הישראלית שהם קיימים ומוכרים גם אצלנו. ואנחנו מוצאים עצמנו מופתעים ומלומדים יותר, כמי שלפתע גילה לדעת שכל ימיו דיבר פרוזה.

וכן גם בפרק השביעי המוקדש לתורת הקנין הציבורי (Domaine Public). זוהי תורה שהורתה במשפט הקונטיננטלי, ולכאורה היא כל כך זרה למשפט האנגלי, עד שאפילו שם לא ניתן לה. בעיקרה מכוונת תורה זאת לשמור על היעוד הציבורי של נכסים ציבוריים. פרופ' קלינגהופר מציג תורה זאת בפני הקורא, והוא בודק שורה של חוקים ישראליים מזווית ראייה מקורית זאת: האם הם מאפשרים יצירת קנין ציבורי? והתשובה, לקורא המופתע, חיובית.

באחת, הדרך בה ניגש פרופ' קלינגהופר אל הנושא המשפטי, תוך שילוב של ניתוח מדעי הנעשה בקפדנות, אופק רחב, השוואה מתמדת לשיטות זרות, מחשבה מקורית, ובסופו של דבר המסקנה המעשית, כל זה עושה את המשפט עמוק יותר, יפה יותר ומשמעותי יותר. אני זוכר כי בשבילי היה בשעורים של פרופ' קלינגהופר מעין נופך של חגיגות שהוסיף טעם מיוחד לחולין של סעיפים ואסמכתאות הנלמדים כגזירת הגורל.

*

דברי חכמים בנחת נשמעים. פרופ' קלינגהופר, בשעוריו באוניברסיטה ובכל מקום אחר, מדבר בנחת ובחן, במיג טוב ובחיוך נעים, ומתוך אהבת הבריות. כשם שהוא מצניע את עצמו, כך הוא נזהר מלפגוע בכבודו של אחר. אף שהוא בוחן כל דבר בקפדנות, ואינו חוסך בביקורת, צריך לא פעם אוזן חדה כדי להבחין בה ולהבין אותה היטב.

*

פרופ' קלינגהופר נתגלה כיוצא-דופן גם בקרב חברי הכנסת. מלכתחילה הגיע לכנסת בדרך בלתי-רגילה: בלי שהיה קודם לכן פעיל בצורה כלשהי בחיים המפלגתיים, בלי שהתכוון להקדיש עצמו להבא לפעילות מפלגתית, בלי שראה בכנסת קרש קפיצה לתפקיד ציבורי גבוה יותר; הוא נקרא מאחורי הקתדרה של המשפט והלך אל הכנסת בעיקר כדי להמשיך ולעסוק במשפט, כשהוא מקווה שיוכל לתרום מהידע המקצועי שלו לרמת החקיקה, ומאמין שיוכל גם, כתוצר-

כוואי, לקדם את ההוראה של המשפט החוקתי והמינהלי באוניברסיטה. ואכן, במשך השנים שניהן בכנסת, ופעל כחבר בוועדת החוקה, חוק ומשפט ובוועדת הכנסת, זכה להכרה והוקרה כללית כמשפטן ממדרגה ראשונה שעסק במלאכת החקיקה בכל המסירות, כשהוא נאבק ללא ליאות על שכלול החקיקה ועל הנאמנות לערכי היסוד של חברה נאורה. מבחינות מסויימות כמעט לא היה לו מתחרה בכנסת. מעט המשפטנים שבין חברי הכנסת עסוקים בדרך כלל אם כאנשי מפלגה ואם כאנשי עסקים. מי מלבד פרופ' קלינגהופר מצא ענין זמן לחקור באופן שיטתי את ספר החוקים כדי לנפות מתוכם חוקים שעבר זמנם ובטל קורבנם ולחגיש לכנסת הצעות חוק פרטיות – שרובן אף נתקבלו – לביטול חוקים כאלה? כמה מחברי הכנסת משקיעים עצמם במחקר יסודי, באופן שגורתי, לצורך הבדיקה של הפרטים, ולא רק העקרונות, בהצעות החוק הנדונות בכנסת? דברי הכנסת ועוד יותר מכך הפרטיכלים של ועדת החוקה, חוק ומשפט, מגלים את התרומה החשובה שהביא לרמת החקיקה.

*

עכשיו כשפרופ' קלינגהופר משתחרר מחובותיו באוניברסיטה ובכנסת, יוכל להתפנות ביתר שאת למחקריו. אמנם במשך כל השנים לא חדל לחקור ולפרסם. החיקף הנרחב של עבודותיו אינו גלוי לציבור המשפטנים בארץ כיוון שלא מעט מן המחקרים היסודיים שלו על המשפט בישראל פורסמו בלשונות זרות בחו"ל. אבל במשך השנים האחרונות לא עלה בידו לבצע את התכניות הגדולות שהנה, לשתי תכניות כאלה נודעת חשיבות מיוחדת: האחת – השלמת הספר על המשפט המינהלי; והשניה – כתיבת קומנטר על חוקי היסוד בישראל.

אני מבקש לברך אותו, ולאחל לעצמו, שבשנים הבאות יוכל להשלים מחקרים אלה ולהוסיף עליהם עוד כהנה וכהנה.

יצחק זמיר